
प्रवचन नं. ८७, श्लोक-१२५, गाथा-८४, बुधवार, भागशर वद २, त।०५-१२-१८७८

‘नियमसार’ गाथा-८४.

पडिकमणणामघेये सुत्ते वण्णिदं पडिक्कमणं ।

तह णच्चा जो भावइ तस्स तदा होदि पडिक्कमणं ॥९४॥

પ્રતિક્રમણનામક સૂત્રમાં જ્યમ વર્ણવ્યું પ્રતિક્રમણને
ત્યમ જાણી ભાવે ભાવના, તેને તદા પ્રતિક્રમણ છે. ૯૪.

‘ટીકા :- અહીં, વ્યવહારપ્રતિક્રમણનું સફળપણું કહ્યું છે...’ વ્યવહાર પ્રતિક્રમણ જે આવે એ તો શુભરાગ છે. સામાયિક, પ્રતિક્રમણ શુભરાગ આવે પણ એનું સફળપણું કહ્યું છે. ‘(અર્થાત્ દ્રવ્યશ્રુતાત્મક પ્રતિક્રમણસૂત્રમાં વર્ણવેલા પ્રતિક્રમણને સાંભળીને-’ એ દ્રવ્ય પ્રતિક્રમણ સાંભળીને અને એનો વિકલ્પ આવે, એને ‘જાણીને, સકળ સંયમની ભાવના કરવી...’ આહાહા...! આ વ્યવહાર છે તેમાં રોકાવું નહિ. સકળ સંયમ, નિર્વિકલ્પ આનંદ શાંતિ આત્મા, તેની ‘ભાવના કરવી તે જ વ્યવહારપ્રતિક્રમણનું સફળપણું...’ છે. નહિતર તો અફળપણું છે. નિશ્ચય અંતર આત્મા, આનંદસ્વરૂપ આત્મા, એના અનુભવ વિના એકલું વ્યવહાર પ્રતિક્રમણ નિષ્ફળ છે. સફળ છે, પુણ્યબંધનું કારણ છે. સંસારમાં રખડવાનું કારણ છે. આહાહા...!

જેટલી વ્યવહાર ક્રિયા કીધી, દાન, દયા, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા, પ્રતિક્રમણ, સામાયિક, વંદન, પરબ્રાણ એ બધા શુભભાવ હોય છે પણ એ શુભભાવનું ફળ ક્યારે આવે? એને છોડીને અંતર શુદ્ધમાં જાય. અંતર આનંદસ્વરૂપમાં જાય એને વ્યવહારપ્રતિક્રમણનું સફળપણું, નિમિત્તપણું કહેવામાં આવે. આહાહા...! આ વ્યવહાર ક્રિયાકાંડ જે કહેવાય છે એનું સફળપણું ક્યારે કહેવાય? કે એને છોડીને અંતર ભાવના આનંદસ્વરૂપ, શુદ્ધ આનંદ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, નિર્વિકલ્પ આનંદમાં રમે, એની ભાવના કરે, એ વ્યવહારનું ફળ અથવા તો એને નિમિત્ત કહેવાય.

અંતરમાં જો નિશ્ચય પ્રતિક્રમણમાં ન જાય, નિશ્ચય પ્રતિક્રમણ આનંદસ્વરૂપ, નિર્વિકલ્પ આનંદના અનુભવમાં ન જાય અને વ્યવહાર પ્રતિક્રમણ દયા, દાન, વિકલ્પમાં રોકાય તો એનું ફળ સંસાર છે. આવું કામ છે. સફળપણું કહ્યું, પણ એ વ્યવહાર છોડીને અંદર જાય તો વ્યવહાર નિમિત્ત કહેવાય. આહાહા...! વ્યવહારના જેટલા ક્રિયાકાંડ કરવામાં આવે છે, દયા, દાન, વ્રત, તપ, ભક્તિ, પૂજા એ બધો શુભભાવ ક્યારે સફળ કહેવાય? કે તેને છોડીને અંતર નિર્વિકલ્પ આનંદમાં જાય, શુદ્ધ સ્વરૂપ અનુભવમાં જાય, શુદ્ધની ભાવના કરે તો વ્યવહારનું ફળ આવ્યું કહેવાય. ફળ એટલે એને છોડીને આવવું એ કરવાનું છે. વ્યવહાર કરવાનો એકલો વ્યવહાર કરવાનો નથી. આહાહા...!

અહીં તો હજી વ્યવહારના, નિવૃત્તિના ઠેકાણા નથી. ધંધા, પાણી આખો દિ’. આ ધંધો, આ પાપ, આ વેપાર, આ પૈસા, આ દીધા અને આ લીધા, આ ખર્ચા, આ પૈસા આટલા પેદા થયા, આટલો માલ આવ્યો, આટલો નવો આવ્યો, આટલો જૂનો હતો. આહાહા...! અરે...રે...! એ તો આખી જિંદગી પાપ છે. એકલું પાપ. ધર્મ તો નહિ, પુણ્ય પણ નહિ.

અહીં તો કહે છે કે એ પાપથી ખસીને પુણ્યમાં-શુભભાવમાં આવ્યો, વ્યવહારપ્રતિક્રમણમાં આવ્યો, અશુભ છોડીને શુભમાં, અશુભને છોડીને શુભમાં આવ્યો છતાં એ શુભનું ફળ,

એને છોડીને નિશ્ચય શુદ્ધનો અનુભવ કરે તો વ્યવહારને વ્યવહાર કહેવાય. અને વ્યવહારમાં જ એકલો રહે, અંતર આત્માના આનંદના અનુભવમાં ન જાય તો એ વ્યવહાર સંસારનું કારણ, રખડવાનું કારણ છે. છે? આહાહા...! આખો દિ' નવરાશ (ન મળે). શુભભાવ કરવાનો વખત મળે નહિ, ધંધા-પાણી આડે. એમ હશે કે નહિ? અમારે પણ દુકાનમાં એમ હતું. સવારથી સાંજ સુધી એક જ વાત. ગામમાં સાધુ આવે તો સામું જોવે નહિ. રાત્રે આઠ વાગે આવીને જાય. આઠ વાગે જાય. નવરા થઈને કલાક સાંભળવા જાય. અરે..રે..! શુભભાવનો પણ અવસર નહિ.

અહીં તો કહે છે કે શુભભાવનો અવસર પરિક્ષમણા, સામાયિક, પૌષ્ઠ ને એ કર્યું પણ એ શુભભાવ છે. એ શુભભાવને શુભભાવના ફળ તરીકે એને છોડીને નિશ્ચયમાં જાય તો શુભને શુભ તરીકે વ્યવહાર તરીકે કહેવાય ને શુભને છોડીને અંદરમાં ન જાય અને શુભમાં જ રહે તો સંસારમાં રખડતો રહે. આહાહા...! આવું કામ છે. આકરું કામ છે. છે?

‘વ્યવહારપ્રતિક્રમણનું સફળપણું...’ છે. દ્રવ્યશ્રુત શાસ્ત્ર જે છે, એમાં જે પ્રતિક્રમણસૂત્રનું વર્ણન કર્યું હોય, એ પ્રતિક્રમણને સાંભળી, (એ) વિકલ્પ છે એ શુભરાગ છે. ‘જાણીને સકળ સંયમની ભાવના કરવી...’ અંતર નિર્વિકલ્પ આનંદસ્વરૂપ ભગવાન (એમાં) સકળ સંયમ. (પ્રતિક્રમણનો શુભ વિકલ્પ) એ તો વ્યવહારક્રિયા છે, એને છોડીને અંતર સકળ સંયમ, નિર્વિકલ્પ વીતરાગસ્વરૂપ આત્મા, એની અંતરમાં એકાગ્રતા કરવી, એની ભાવના કરવી, એ વ્યવહારનું ફળ છે.

મુમુક્ષુ :- વ્યવહારથી નિશ્ચય થયો તો ખરો.

ઉત્તર :- નિશ્ચય થયો શી રીતે? વ્યવહાર છે એને છોડીને જો અહીં જાય તો ઓલાને વ્યવહારે વ્યવહાર કહેવાય. ત્યાં ને ત્યાં રોકાય તો નિશ્ચય પણ નથી અને વ્યવહાર પણ નથી. બેય નથી એમ કહ્યું. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? વ્યવહારનું સફળપણું ક્યારે કહીએ? કે વ્યવહારનો વિકલ્પ આવે, પ્રતિક્રમણનો, સામાયિક, ભગવાનની સ્તુતિ, ભગવાનની ભક્તિ આદિનો ભાવ આવે પણ એ ભાવ શુભ છે. એને છોડીને શુદ્ધ સ્વરૂપમાં જાય, એ સ્વરૂપ કરવાનું છે. ભાવના એ કરવાની છે. તો ઓલા શુભને નિમિત્ત કહેવામાં આવે છે. નિમિત્ત એટલે એણે કાંઈ કર્યું નથી અને એનાથી કાંઈ કરાવેલું નથી. આહાહા...! છે કાંઈ? બધા વ્યવહારનો ખુલાસો છે ને?

પહેલા એમ કહી ગયા હતા કે વ્યવહાર છે એ ઘોર સંસારનું મૂળ છે. એ પુણ્યભાવ અને પાપભાવ બેય, શુભ અને અશુભભાવ બેય ઘોર સંસારનું મૂળ છે. અને એ પુણ્ય અને પાપ બેય ઝેર છે. આહાહા...! ભગવાન અંદર અમૃતસ્વરૂપ છે, વીતરાગમૂર્તિ છે, એની અંદર ભાવના પ્રગટે નહિ અને એનો અનુભવ ન કરે અને એકલો આ ક્રિયાકાંડમાં, શુભરાગમાં રોકાય એ ઘોર સંસાર છે. ચારગતિમાં સંસારમાં રખડવાના છે. આહાહા...! એમાં છે ને?

‘વ્યવહારપ્રતિક્રમણનું સફળપણું-સાર્થકપણું છે...’ ક્યારે? કે ‘સકળ સંયમની ભાવના કરવી તે જ...’ તે જ. સકળ સંયમ એટલે પૂર્ણ નિર્વિકલ્પદશા. અંતર જરીયે વ્યવહારનો વિકલ્પ નહિ. નિર્વિકલ્પ શાંતિ, નિર્વિકલ્પ વીતરાગ, નિર્વિકલ્પ આનંદ, નિર્વિકલ્પ સ્વચ્છતા, નિર્મળતા, પવિત્રતા, એવી વીતરાગ પરિણતિ પ્રગટ કરવી, એની ભાવના કરવી, એટલે એકાગ્રતા કરવી, એ સફળપણું છે. ‘તે જ...’ એમ કીધું ને? ‘સકળ સંયમની ભાવના કરવી તે જ વ્યવહારપ્રતિક્રમણનું સફળપણું..’ છે. તો જ વ્યવહારપ્રતિક્રમણને વ્યવહાર તરીકે કહેવાય છે. નહિતર તો વ્યવહાર પણ કહેવાતો નથી. આહાહા...! આમાં શું કરવું? કહો, ‘દેવીલાલજી’! આખો દિ’ એમાં ગૂંચાઈ ગયા. આહાહા...!

હજી તો વ્યવહાર કરવાને નિવૃત્તિ મળતી નથી. આખો દિ’ ધંધાપાણી, વેપાર એમાંથી નવરો થાય તો છ-સાત કલાક ઊંઘે, બાયડી-છોકરાને સાચવે, રાજી કરે. શુભભાવનો તો વખત પણ મળે નહિ. આહાહા...! એ પ્રાણીની તો શું વાત કરવી? એ તો ઘોર સંસારમાં રખડવાના. આહાહા...! નરક અને નિગોદમાં પરિભ્રમણ કરવાના છે, ભાઈ! આહાહા...! અહીં તો શુભભાવ કરે, સાંજ સવાર પડિક્કમણું કરે, બરાબર પડિક્કમણું કરે, સાંજ સવાર સામાયિક કરે, એની બહારમાં માનેલી. જામો અરિહંતાણં... પડિક્કમણું કરે, ચોવિહાર કરે. એ ભાવ રાગ છે. એને છોડીને વીતરાગી ભાવના કરવી, તે જ વીતરાગી ભાવના કરવી, તે જ તેનું ફળ છે. વીતરાગી ભાવના ન કરે તો વ્યવહાર વ્યવહારે વ્યવહાર નથી, એમ કહે છે. આહાહા...!

સફળપણુંનો અર્થ? વ્યવહારથી થયું એમ નહિ. સફળપણાનો અર્થ એ નથી કે વ્યવહારથી નિશ્ચય થયો. વ્યવહારનું સફળપણું ક્યારે કહેવાય? નિમિત્ત તરીકે તેને છોડીને અંદર સંયમી નિશ્ચય વીતરાગી ભાવનામાં રોકાય, એકાગ્ર થાય ત્યારે તેને નિમિત્ત તરીકે, વ્યવહાર તરીકે કહેવાય. આહાહા...! લ્યો, આવો વખત ક્યારે મળે? બાયડી-છોકરાને નાખવા ક્યાં? ... શું કરવું? આહાહા...! એની તો અહીં વાત જ નથી. અહીં તો એનાથી નિવૃત્તિ અને શુભભાવ કરે છે. સમજાણું?

એક કાલે આવ્યો હતો. ખત્રી-ખત્રી ‘જસદણ’નો છોકરો આવ્યો હતો. એના બાપે પૂછાવ્યું હશે. વૃદ્ધ હશે. પૂછાવ્યું હતું, હજારવાર લાખવાર ઓમ કરીએ છીએ, એનું ફળ શું? કીધું, લાખવાર ઓમ કર, કરોડવાર ઓમ ઓમ કર એ શુભ છે. એ ધર્મ-બર્મ નથી. છોકરો આવ્યો હતો. ‘જસદણ’નો ખત્રી હતો. ... આવ્યો હતો. અમે મારા બાપને ... દેખાય. એમાં દિગંબર મુનિ દેખાય છે. એમ બિચારાએ પૂછ્યું. કોઈ કલ્પનામાં આવી ગયા. દિગંબર મુનિ દેખાય. .. છે દિગંબર મુનિ. ઓમ કરતા કરતા દેખાય છે. દેખાય, કલ્પના હોય. એ બધો શુભભાવ છે. સાચા મુનિના દર્શન થાય તો પણ એ શુભભાવ છે. એ કાંઈ ધર્મ નથી. તીર્થકરના દર્શન થાય એ પણ કાંઈ ધર્મ નથી. પ્રતિમાના દર્શન, પ્રતિમાની પૂજા, ભગવાનનું મંદિર, દેવદર્શન એ કાંઈ ધર્મ નથી. એ તો શુભભાવ છે. આહાહા...! એ શુભભાવનું નિમિત્તપણું

ત્યારે સફળ કહેવાય, કે એને છોડીને અંદર સંયમ એટલે વીતરાગભાવે ભાવના ભાવે, વીતરાગભાવ પ્રગટ કરે, એ રાગભાવ છોડીને વીતરાગભાવ પ્રગટ કરે તો વ્યવહારનું નિમિત્તપણું કહેવાય. આવું કામ છે, બાપુ! ... છે. અત્યારે તો વ્યવહારથી થાય. વ્યવહાર કરો, આ કરો, આ કરો, પડિક્કમણા, સામાયિક (કરો), એકબીજાને મદદ કરો, ભક્તિ કરો, દેરાસર બનાવો, ઊંચા મંદિર બનાવો.

મુમુક્ષુ :- મંદિર હોય તો સાધુ ઉતરે ને લાભ થાય ને?

ઉત્તર :- લાભ શું થાય? એ શુભ છે. સાધુ ઉતરે અને સાંભળવાનું મળે એ શુભ છે. એવું આકરું કામ છે. આજે 'નાઈરોબી'થી કાગળ આવ્યો છે. 'નાઈરોબી-નાઈરોબી' 'આફ્રિકા'. પંદર લાખનું મંદિર કર્યું છે ને? પંદર લાખ બીજા ખર્ચવાના છે. ત્રીસ લાખ ખર્ચવાના છે. એથી વધારે ખર્ચશે. ત્યાં કરોડોપતિ (છે). સાત-આઠ જણા તો કરોડપતિ, બાકી બીજા ઘણા પરચીસ-પચાસ, સાંઈઠ લાખવાળા (છે). એક ભાઈએ પૂછ્યું છે. 'લક્ષ્મીચંદભાઈ' નહોતા આવ્યા? 'લક્ષ્મીચંદભાઈ', એણે પૂછ્યું છે, મહારાજ! આપ અહીંયાં આવો તો અમારે ઘરે, ઘરે જમવાનું રાખશું કે એક ઠેકાણે રાખશું? અને પગલા કરાવવાનો ભાવ છે એનું શું? એવો પત્ર આવ્યો છે. માતા-પિતા કરવામાં આપની સલાહ શું છે? ભાઈ! એમાં અમારું શું કામ છે? ભગવાનના માતા-પિતા કરે છે ને? લોકોને ઉત્સાહ બહુ. પૈસાવાળા (છે). ૬૦ ઘર શ્વેતાંબરના. બધા દિગંબર થઈ ગયા. ત્રીસ વર્ષથી. અને બધા પૈસાવાળા. એ લોકોને મંદિરનો ઉત્સાહ ઘણો છે. ઘણો ઉત્સાહ છે. મહારાજ અહીં આવે છે તો ઘણા ઉત્સાહથી કરવું છે. એ બધો શુભભાવ છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- અશુભથી તો બચે ને?

ઉત્તર :- અશુભથી બચ્યો નથી. નિશ્ચયથી તો અશુભ મિથ્યાત્વ થાય. અશુભ એ મિથ્યાત્વ છે. મિથ્યાત્વથી બચે ત્યારે અશુભથી બચ્યો કહેવાય. આહાહા..! આવું છે. ઝીણા કામ છે, ભાઈ!

ભવભ્રમણ અનંતકાળથી કરી રહ્યો છે. આહાહા..! એવા ભવ કર્યા છે, સાંભળ્યા જાય નહિ. એના દુઃખો વેઠ્યા છે. એ નરકના એક ક્ષણના દુઃખ, એવા એવા ૩૩-૩૩ સાગર અનંતવાર ગયો. એક ક્ષણમાં કરોડો જીભ અને કરોડો ભવે ન કહી શકાય એવા દુઃખની પીડા ત્યાં છે, બાપુ! એવા ભવ અનંત કરી કરીને માંડ મનુષ્યપણું મળ્યું. આહાહા..! આ ભવ ભવના અભાવ કરવા માટે મળ્યો છે. ભવના અભાવની વાત માટે છે. આ ભવ અને ભવ એમ ને એમ રહે એ તો અનાદિથી પરિભ્રમણ કરે છે. આહાહા..! અબજોપતિ માણસ હોય, શેઠિયો હોય, મરીને ભૂંડ થાય. આહાહા..! માંસ, દારૂ આદિ ન ખાતા હોય.

મુમુક્ષુ :- આજ તો આપે નરકમાં મોકલ્યા.

ઉત્તર :- ... કોઈ શુભભાવ કરે તો સ્વર્ગમાં પણ જાય. પણ એ સંસાર છે. એ સંસાર

છે. શુભભાવ કરીને સ્વર્ગમાં જાય એ સંસાર છે, એ કાંઈ ધર્મ નથી. આહાહા..! આ કીધા ને દ્રવ્ય ચતુષ્ટયમાં? દ્રવ્ય પ્રતિક્રમણ, દ્રવ્ય સામાયિક, દ્રવ્યપચ્ચખાણ બહારથી કરે છે ને? અંદર ક્યાં ભાન છે. અંદર આત્મા સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ શુદ્ધ જ્ઞાનાનંદ આનંદમૂર્તિ પ્રભુ છે. એની તો ખબર ન મળે. એનાથી ઊંચી ચીજ આ જગતમાં કોઈ છે જ નહિ. એવો આત્મા ભગવાન છે, વીતરાગ છે, પરમાત્મા છે, પરમેશ્વર છે, એ આત્મા દરેક પ્રભુ છે, ભગવાન! શરીર મંદિરમાં બિરાજમાન. બિરાજમાન ભગવાન પૂર્ણસ્વરૂપ છે. આહાહા..! એવું સાંભળવા મળે તો પણ ધ્યાન ક્યાં છે. આહાહા..! સાંભળ્યું છે ઘણીવાર.

અહીં એ કહે છે, એકલો વ્યવહાર ક્રિયાકાંડ શુભભાવ કરો, એમાંથી ખસીને જો શુદ્ધમાં ન જાવ, અંતરની ભાવના જે વીતરાગીભાવ, એમાં ન જાવ તો એ બધું થોથા છે. આહાહા..! આવી વાત છે. આમ લોકોને રાજી રાખે. આમ કરો, આમ કરો, વ્રત કરો, તપ કરો, અપવાસ કરો, ભક્તિ કરો, પૂજા કરો, કરતા કરતા આગળ થાશે, સમક્રિત થાશે અને ધર્મ થાશે.

મુમુક્ષુ :- એમાં તો રાગનું કર્તાપણું આવ્યું.

ઉત્તર :- એ અજ્ઞાન તો રાગનો કર્તા જ છે. સમાજને ઠીક પડે. સમાજને આગળ વધી શકાય એવું નથી. હજી શુભમાં આવી શકે નહિ એને બિચારાને શુભની વાતું કરે તો ઠીક લાગે. સમાજ રાજી રાજી થઈ જાય. આહાહા..! આવા તારા જેટલા પ્રતિક્રમણ અને સામાયિક અને વ્યવહાર, એ બધાનું ફળ બંધ અને બંધન છે. આહાહા..! એનું સફળપણું તો ત્યારે કહેવાય કે એનાથી છોડીને વીતરાગભાવમાં જા તો. આહાહા..! આવું કામ આકરું છે. શું થાય?

જિનેશ્વરદેવ પરમેશ્વર વીતરાગ ત્રિલોકનાથના આ ફરમાન છે. આ એનો હુકમ છે, આ એની આજ્ઞા છે. તારા વ્યવહારના ફળ ક્યારે કહેવાય? એને છોડીને અંદર શુદ્ધમાં જા તો એને વ્યવહાર કહેવાય. બાકી તો વ્યવહાર સંસાર છે. આહાહા..! છે?

‘સમસ્ત આગમના સારાસારનો વિચાર કરવામાં સુંદર...’ હવે દ્રવ્ય પ્રતિક્રમણની વ્યાખ્યા કરે છે. દ્રવ્ય પ્રતિક્રમણ બનાવ્યું કોણે? ક્યા આચાર્યોએ બનાવ્યું? કે ‘સમસ્ત આગમના સારાસારનો વિચાર કરવામાં સુંદર ચાતુર્ય તેમ જ ગુણસમૂહના ધરનાર...’ ગુણસમૂહના ધરનાર એવા ‘નિર્યાપક આચાર્યોએ જે પ્રમાણે દ્રવ્યશ્રુતરૂપ...’ દ્રવ્યશાસ્ત્ર બનાવ્યા. એમાં પ્રતિક્રમણનામક સૂત્રમાં પ્રતિક્રમણને અતિ વિસ્તારથી વર્ણવ્યું છે,...’ પ્રતિક્રમણને વર્ણવ્યું. આહાહા..! એકેન્દ્રિય, બેઠન્દ્રિય, ત્રણેન્દ્રિય, ચોઠન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય, ... મિચ્છામિ દુક્કડમ. એ બધું વ્યવહારપ્રતિક્રમણ વર્ણવ્યું. આહાહા..! સારાસારનો વિચાર કરનાર એવા નિર્યાપક સાચા સંતો, એણે જે દ્રવ્યપ્રતિક્રમણ રચ્યું. છે?

‘પ્રતિક્રમણનામક સૂત્રમાં પ્રતિક્રમણને અતિ વિસ્તારથી વર્ણવ્યું છે, તે પ્રમાણે જાણીને...’ જેવું મુનિઓએ દ્રવ્યપ્રતિક્રમણ કહ્યું, એવું એ રીતે જાણીને પાછું. વ્યવહાર પણ જે રીતે

છે એ રીતે જાણીને. વીતરાગે કહેલા વ્યવહારથી બીજું, ઓછું, અધિક, વિપરીત નહિ. આહાહા...! સર્વજ્ઞ વીતરાગ જિનેશ્વરદેવ ત્રિલોકનાથ પરમાત્મા 'સીમંધરસ્વામી' ભગવાન મહાવિદેહમાં બિરાજે છે એમણે આ કહેલું છે. આહાહા...! ત્યાંથી આ 'કુંદકુંદાર્ય' વાણી લાવ્યા. અને આ પાછું પોતે પોતાના માટે બનાવ્યું છે. આ શાસ્ત્ર પોતાને માટે બનાવ્યું છે. આહાહા...!

'તે પ્રમાણે જાણીને જિનનીતિને અણઉલ્લંઘતો થકો...' એટલે શું કહે છે? વ્યવહાર પ્રતિક્રમણ છે ખરું, આવે ખરું. વ્યવહારનીતિ છે. જિનની એ વ્યવહારનીતિ છે. વ્યવહાર એ જિનની નીતિ છે. એને 'અણઉલ્લંઘતો થકો...' એને ઓળંગ્યા વિના. આહાહા...! 'સુંદરચારિત્રમૂર્તિ મહામુનિ...' એવા અંદર વ્યવહારના શુભભાવ, પ્રતિક્રમણ આદિ, સામાયિક આદિના આવે, તેને 'અણઉલ્લંઘતો થકો...' એને છોડીને અશુભમાં ન જાય. એને છોડે નહિ. પણ 'સુંદર ચારિત્રમૂર્તિ મહામુનિ સકળ સંયમની ભાવના કરે છે,...' એ ભાવમાં નથી રોકાતો. પ્રતિક્રમણ રચાયેલું, રચાયેલું પ્રતિક્રમણ. રચ્યું શાસ્ત્રોએ, સંતોએ, મુનિઓએ. પણ તે મહામુનિ તેની રચનાના વિકલ્પમાં રોકાતા નથી. આહાહા...! આવું આકરું કામ છે.

'સકળ સંયમની ભાવના કરે છે, તે મહામુનિને-કે જે (મહામુનિ) બાહ્ય પ્રપંચથી વિમુખ છે,...' આહાહા...! એ વ્યવહાર પ્રતિક્રમણનો વિકલ્પ છે એ પ્રપંચ છે. આહાહા...! અંદર આનંદમૂર્તિ પ્રભુ અતીન્દ્રિય આનંદનું દળ, અતીન્દ્રિય વીતરાગમૂર્તિ પ્રભુ આત્મા બિરાજે છે. આહાહા...! 'બાહ્ય પ્રપંચથી વિમુખ છે,...' વિકલ્પ જે છે એ બધો પ્રપંચ છે. આહાહા...! આવે, વ્યવહાર હોય, આચાર્યોએ પણ વ્યવહાર રચ્યો છે. પડિકમણું વ્યવહાર રચ્યો છે. અને એ પ્રમાણે પ્રતિક્રમણનો વિકલ્પ પણ આવે, પણ એ વિકલ્પ પ્રપંચ છે, એને છોડીને અંતર વીતરાગભાવ કર. આહાહા...! અહીં તો આ વ્યવહાર કરો... વ્યવહાર કરો... વ્યવહાર કરો... એ કરતા કરતા નિશ્ચય થશે. સમાજને નવરાશ ન મળે એટલે આ વાત બહુ સારી લાગે. એમાં રાજી રાજી થઈ જાય. ઊંઘી પ્રરૂપણા છે, એ તો મિથ્યાત્વની પ્રરૂપણા છે. એ તો મિથ્યાદષ્ટિની પ્રરૂપણા છે.

અહીં તો એ કહે છે... આહાહા...! 'બાહ્ય પ્રપંચથી વિમુખ છે,...' વચ્ચે વ્યવહાર આવે ખરો પણ એનાથી વિમુખ થાય છે. આહાહા...! એમાં રહેતો નથી. વ્યવહાર છે એ બંધનું કારણ છે. વ્યવહારપ્રતિક્રમણ, વ્યવહાર સામાયિક, વ્યવહાર પ્રત્યાખ્યાન, વ્યવહાર વંદન, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રને વંદન, જાત્રા, ભક્તિ, એ બધો શુભભાવ છે. એ સ્વભાવની અપેક્ષાએ પ્રપંચ છે. આહાહા...! આકરું કામ છે.

'બાહ્ય પ્રપંચથી વિમુખ છે,...' આહાહા...! મહામુનિ એવા વ્યવહારના વિકલ્પથી પણ વિમુખ છે. અંદરમાં નિશ્ચય આત્મા વીતરાગમૂર્તિ છે એમાં રમણતામાં રમે છે, અતીન્દ્રિય આનંદમાં રમે છે. આહાહા...! એ નિશ્ચયપ્રતિક્રમણ છે. સાચું પ્રતિક્રમણ એને કહેવામાં આવે

છે. આકરું પડે. શું થાય? લોકોને વ્યવહારની પણ હજી ખબર નથી. આહાહા..! દિગંબર સંતોએ જે પડિક્કમણું રચ્યું એ પડિક્કમણું છે, એમ કહે છે.

‘સમસ્ત આગમના સારાસારનો વિચાર કરવામાં સુંદર ચાતુર્ય તેમ જ ગુણસમૂહના ધરનાર નિર્યાપક આચાર્યોએ જે પ્રમાણે દ્રવ્યશ્રુતરૂપ...’ રચ્યું. આહાહા..! એમણે રચેલા પડિક્કમણા. આ શ્વેતાંબર અને સ્થાનકવાસીના રચેલા જે છે એ દ્રવ્યશ્રુત પણ નથી. એ તો કલ્પિત રચેલા છે. એ શાસ્ત્રો કલ્પિત છે. આચાર્યોના રચેલા નથી. સમ્યગ્જ્ઞાની ધર્માત્માના રચેલા નથી. આહાહા..! આવો ફેર, બહુ ફેર પડે છે.

એથી આ કહ્યું, કે ‘સમસ્ત આગમના સારાસારનો વિચાર કરવામાં સુંદર ચાતુર્ય તેમ જ ગુણસમૂહના ધરનાર નિર્યાપક આચાર્યોએ જે પ્રમાણે દ્રવ્યશ્રુતરૂપ પ્રતિક્રમણનામક સૂત્રમાં પ્રતિક્રમણને અતિ વિસ્તારથી વર્ણવ્યું છે,...’ વિકલ્પ છે અને સૂત્ર રચ્યું છે. પ્રતિક્રમણસૂત્ર રચ્યું છે. ‘તે પ્રમાણે જાણીને...’ આહાહા..! જે પ્રમાણે પ્રતિક્રમણ કહ્યું તે પ્રમાણે વ્યવહારે જાણીને, ‘જિનનીતિને અણઉલ્લંઘતો...’ એ વ્યવહારની નીતિને છોડે નહિ. છોડીને અશુભમાં ન જાય. એ છોડીને શુદ્ધમાં જાય. આહાહા..! ‘જિનનીતિને અણઉલ્લંઘતો...’ એ જિનનીતિ છે. લૌકિક વ્યવહાર પ્રતિક્રમણ આદિ એ જિનની નીતિ છે. એને ‘અણઉલ્લંઘતો થકો જે સુંદર ચારિત્રમૂર્તિ...’ આહાહા..! સુંદર ચારિત્રમૂર્તિ. આત્માના આનંદમાં રમણતા. ચારિત્ર એટલે સુંદર આનંદમાં રમણતા. ચારિત્ર એટલે વીતરાગસ્વરૂપમાં રમણતા એ ચારિત્ર (છે). આહાહા..! ચારિત્રની વ્યાખ્યા આ. લુગડા છોડી નાખ્યા ને પંચમહાવ્રત લીધા માટે ચારિત્ર થઈ ગયું એમ નથી. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- પરિષદ તો સહન કરવા પડે ને.

ઉત્તર :- પરિષદ સહન તો અનંતવાર કર્યા છે. અભવી અને ભવી બેએ. એમાં શું વળ્યું? અંદર જ્ઞાતાદષ્ટાપણું પ્રગટ્યા વિના જે કંઈ પરિષદ સહન કર્યા એટલો શુભભાવ હોય છે. સંસાર છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ... હોય તો .. નહિ.

ઉત્તર :- .. જાય તો પણ સંસાર છે. નગ્નપણું એ સંસાર છે, શરીર એ સંસાર છે, અંદર શુભભાવ થાય એ સંસાર છે. કહો! આહાહા..! લુંગડું રાખવું એ તો સંસાર છે પણ લુંગડું છોડવું, નગ્નપણું (લેવું) એ સંસાર છે અને અંદર શુભભાવ થવો એ સંસાર છે, ઘોર સંસાર છે. શુભરાગ એ ઘોર સંસાર છે. આહાહા..! આકરું કામ, ભાઈ! જૈનધર્મ સાંભળ્યો નથી. લોકોએ જૈનધર્મ શું છે (એ સાંભળ્યું નથી).

મુમુક્ષુ :- આવી આકરી વાત બીજે ક્યાંય લખી નથી.

ઉત્તર :- આમાં છે ને? ૪૫ વર્ષથી આ ચાલે છે. અહીંયાં ૪૫ વર્ષ થવા આવશે. ૪૫ વર્ષથી તો આ વાત ચાલે છે. ૪૫ બીજા થયા.

મુમુક્ષુ :- અમે તે વખતે તૈયાર નહોતા.

ઉત્તર :- તૈયાર નહોતા પણ ૪૫ વર્ષથી ચાલે તો છે ને? ૪૫ બીજા અને ૪૫ બીજા. શરીરને ૮૦ વર્ષ થયા. શરીરને. આત્મા તો અનાદિઅનંત છે. આહાહા...! આ કાંઈ પહેલુંવહેલું નથી ચાલતું, ઘણીવાર વંચાઈ ગયું છે. નવા માણસ હોય એને લાગે. નવા આવ્યા હોય.

મુમુક્ષુ :- જૂના હોય એને પણ નવું લાગે.

ઉત્તર :- જૂના હોય એણે સાંભળેલું ભૂલી ગયો હોય તો નવું લાગે. સાંભળીને ભૂલી ગયો હોય તો નવું લાગે. આહાહા...!

અમૃત જેવી વાણી છે. વીતરાગ ત્રિલોકનાથ જિનેશ્વરદેવ પરમાત્મા અરિહંતદેવની આ વાણી છે. ગણધરો અને ઇન્દ્રોની સમક્ષમાં પ્રભુ આમ કહેતા હતા, કે હે જીવો! અમારા સંતોએ, આચાર્યોએ પણ જે દ્રવ્યપ્રતિક્રમણની રચના કરી, સાચા સંતોએ આ રચના કરી, એને જાણીને પણ ત્યાંથી છોડીને અંદર વીતરાગતામાં જા. આહાહા...! ત્યાં ન રોકા. આવે, વિકલ્પ આવે ખરો પણ ત્યાં રોકાઈશ નહિ. રાગથી રહિત વીતરાગમૂર્તિ પ્રભુ આત્મા અંદર છે. ચૈતન્યહીરલો, એમાં અનંતા ગુણના મણિરત્ન ભર્યા છે. અનંત ગુણમણિરત્નથી ભરેલો ભગવાન છે. આહાહા...! કેમ બેસે? બે બીડી પીવે ત્યાં તલપ ચડી જાય. સવારમાં પ્યાલો ચા ન પીવે તો પાશેર સવા પાશેર મગજ ચડી જાય. આહાહા...! સાંભળવામાં મગજ ઠીક રહે. ચા પીધા વિના આવ્યા હશે તો મગજ ઠીક નહિ રહે. આહાહા...! આવા અપલક્ષણ. એને આ બતાવવું કે શુભભાવ એ પણ બંધનું કારણ, એ ઘોર સંસાર. આહાહા...! માર્ગ એવો છે, પ્રભુ! અત્યારે તો સાંભળવો મુશ્કેલ પડે. એવી પ્રજ્ઞા ચાલી છે બધી. વ્યવહાર કરો... આ કરો... આ કરો... આ કરો... આ કરો... આ કરો... કરો.. કરો.. અને કરો... છોડો-છોડો એને છોડો.

‘નિહાલચંદભાઈ’એ તો ‘દ્રવ્યદષ્ટિપ્રકાશ’માં કહ્યું છે, કરવું કરવું એ કરવું એ મરવું છે. રાગને કરવું, અરે...! દયા, દાન અને વ્રતનો રાગ કરું, ત્યાં શાંતિને મરવાનું છે. આત્માની શાંતિ ત્યાં બળે-દાઝે છે. આહાહા...! આકરી વાત છે. એકાંત લાગે. અજ્ઞાનીને અધ્યાત્મનું એકાંત લાગે એવું છે. આહાહા...!

અહીં તો આચાર્ય શું કહે છે? કે ‘બાહ્ય પ્રપંચથી વિમુખ છે.’ આહાહા...! અંતરમાં સ્વરૂપની રમણતામાં રમી રહ્યા છે. સંતો તો એ પ્રતિક્રમણ કહી રહ્યા છે. આહાહા...! વાણીનું નહિ, વિકલ્પનું પ્રતિક્રમણ નહિ. નિર્વિકલ્પ વીતરાગભાવનું પ્રતિક્રમણ કરી રહ્યા છે. આહાહા...! ‘પંચેન્દ્રિયના ફેલાવ રહિત દેહમાત્ર જેને પરિગ્રહ છે...’ મુનિને તો એક શરીરમાત્ર હોય છે. બીજું હોતું નથી. વસ્ત્રનો ટુકડો રાખીને પણ મુનિ માને, એ નિગોદમાં જાય. એમ સિદ્ધાંત પાઠ છે. સૂત્રપાહુડ, સૂત્રપાહુડમાં આ પાઠ છે. એક વસ્ત્રનો ટુકડો રાખીને મુનિ કહે, મુનિ માને, મનાવે અને માનતાને રૂંડું જાણે એ બધા નિગોદગામી છે. લસણમાં અને ડુંગળીમાં

જવાના. આહાહા...! આવા આકરા વચન છે. ‘અષ્ટપાહુડ’માં છે. ‘અષ્ટપાહુડ’માં સૂત્રપાહુડમાં છે.

સવારમાં કહ્યું નહિ? ‘પ્રવચનસાર’. પુણ્ય અને પાપમાં બેમાં ફેર માનશે, એ ઘોર સંસારમાં રખડશે. શુભભાવ અને અશુભભાવ, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિનો શુભભાવ અને હિંસા, જૂઠુંનો અશુભભાવ, એ બેમાં ફેર માનશે કે આ શુભ ઠીક છે અને અશુભ અઠીક છે, એ બેની વિશેષતા માનશે એ બે એક જ જાત છે. વિશેષ માનશે તે ઘોર સંસારી ‘હિંડવિ’. મિથ્યાદષ્ટિ ઘોર સંસારમાં, નિગોદમાં, નરકમાં રખડશે. આહાહા...! આકરું કામ.

મુમુક્ષુ :- આકરી સજા.

ઉત્તર :- આકરી સજા નથી. નવતત્ત્વની ભૂલ છે એમાં. કપડાનો ટુકડો રાખીને મુનિ માને એ (તત્ત્વની ભૂલ છે). અત્યારે બધું સાથે ગાડા.. શું કહેવાય? ખટારા. અરેરે...! એને માટે આહાર બનાવે. એના માટે આહાર બનાવીને ચોકા કરે અને દે. એ તો દ્રવ્યલિંગી પણ નથી. ભાવ તો નથી, દ્રવ્યલિંગ પણ નથી. એને મુનિપણું માને, મનાવે. ભગવાન તો એમ કહે છે, કે નિગોદમાં જશે. આહાહા...! સૂત્રપાહુડમાં છે. આકરું કામ છે, ભાઈ! વીતરાગમાર્ગ અપૂર્વ છે. અત્યારે તો ફેરફાર બહુ કરી નાખ્યો છે. સાંભળનારા ઢીલા, વિપરીત દષ્ટિવાળા સંભળાવનારા એવા મળ્યા એટલે હા એ હા પાડી. વ્યવહારથી આમ થાય, એને કરતા કરતા થાય. એમાં હા પાડનાર મળ્યા અહીં ના પાડે છે. વ્યવહાર કરતા કરતા ન થાય. વ્યવહાર છોડીને થાય. આહાહા...! આકરું કામ છે.

મુમુક્ષુ :- આમ તો વ્યવહારધર્મનું સફળપણું આવ્યું.

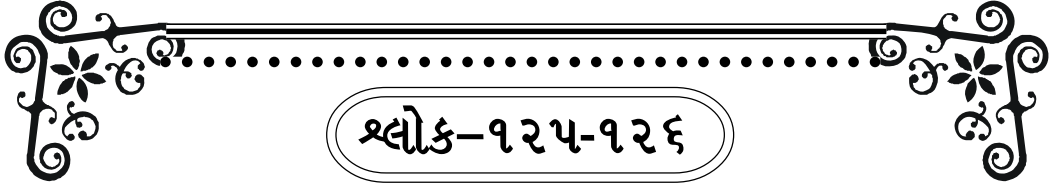
ઉત્તર :- ... કરે છે ને. આમાં આ ક્યાં આવ્યું? એને છોડીને અંદરમાં જાય ત્યારે વ્યવહારને નિમિત્ત તરીકે કહેવાય એમ કહે છે. તો વ્યવહાર વ્યવહાર તરીકે સફળ છે. એને છોડીને નિશ્ચયમાં જાય તો એ વ્યવહારને વ્યવહાર તરીકે સફળ છે એમ આવ્યું. એને છોડીને વ્યવહારમાં ઊભો રહે તો નીચે નિગોદમાં જશે. આહાહા...! આકરું કામ આવ્યું.

મુમુક્ષુ :- અત્યારે તો સ્વર્ગમાં જાય ને?

ઉત્તર :- અત્યારે શું સ્વર્ગમાં જાય? એકાદ કદાચ કોઈ શુભભાવ હોય અને એકાદ ભવ જાય, એ ભવની સ્થિતિ કેટલી? ભવિષ્યમાં અનંતકાળ રહેવું છે. આત્મા અનંતકાળ રહેનારો છે. અનાદિનો છે, અનંતકાળ રહેવાનો. અનંત અનંતની આદિ શી? એમાં એકાદ ભવ દેવનો મળે પછી જશે ઢોરમાં, ત્યાંથી મરીને પછી નિગોદમાં (જશે). આહાહા...! આકરું કામ છે, બાપુ!

‘પંચેન્દ્રિયના ફેલાવ રહિત દેહમાત્ર જેને પરિગ્રહ છે...’ મુનિ આને કહીએ. એક શરીરમાત્ર છે. બીજું કંઈ હોતું નથી. આહાહા...! એ દ્રવ્યપ્રતિક્રમણમાંથી નીકળીને ભાવપ્રતિક્રમણમાં જાય છે એમ કહેવું છે. ‘અને પરમ ગુરુનાં ચરણોના સ્મરણમાં આસક્ત જેનું ચિત્ત છે...’ કેવા છે મુનિઓ? પરમ ગુરુ પરમાત્મા એના ‘ચરણોના સ્મરણમાં આસક્ત

જેનું ચિત્ત છે,..’ આહાહા...! ‘તેને—ત્યારે (તે કાળે) પ્રતિક્રમણ છે.’ આહાહા...! ભાવવીતરાગતા છે અને વિકલ્પ ઊઠે છે એ ‘પરમ ગુરુના ચરણોના સ્મરણમાં આસક્ત છે,...’ આહાહા...! એ પણ પુણ્યબંધનું કારણ છે.

શ્લોક-૧૨૫-૧૨૬

(ઇન્દ્રવજ્રા)

નિર્યાપકાચાર્યનિરૂક્તિયુક્તા-
મુક્તિં સદાકર્ણ્ય ચ યસ્ય ચિત્તમ્ ।
સમસ્તચારિત્રનિકેતનં સ્યાત્
તસ્મૈ નમઃ સંયમધારિણોઽસ્મૈ ॥૧૨૫॥

(વસંતતિલકા)

યસ્ય પ્રતિક્રમણમેવ સદા મુમુક્ષો-
ર્નાસ્ત્યપ્રતિક્રમણમપ્યણુમાત્રમુચ્ચૈઃ ।
તસ્મૈ નમઃ સકલસંયમભૂષણાય
શ્રીવીરનન્દિમુનિનામધરાય નિત્યમ્ ॥૧૨૬॥

[હવે આ પરમાર્થ-પ્રતિક્રમણ અધિકારની છેલ્લી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજશ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવ બે શ્લોક કહે છે:]

[શ્લોકાર્થ :-] નિર્યાપક આચાર્યોની નિરૂક્તિ (-વ્યાખ્યા) સહિત (પ્રતિક્રમણાદિ સંબંધી) કથન સદા સાંભળીને જેનું ચિત્ત સમસ્ત ચારિત્રનું નિકેતન (-ધામ) બને છે, તે આ સંયમધારીને નમસ્કાર હો. ૧૨૫.

[શ્લોકાર્થ :-] મુમુક્ષુ એવા જેમને (-મોક્ષાર્થી એવા જે વીરનંદી મુનિને) સદા પ્રતિક્રમણ જ છે અને અણુમાત્ર પણ અપ્રતિક્રમણ બિલકુલ નથી, તે સકળ સંયમરૂપી ભૂષણના ધરનાર શ્રી વીરનંદી નામના મુનિને નિત્ય નમસ્કાર હો. ૧૨૬.

શ્લોક-૧૨૫ ઉપર પ્રવચન

‘હવે આ પરમાર્થ-પ્રતિક્રમણ અધિકારની છેલ્લી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજશ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવ બે શ્લોક કહે છે:’

નિર્યાપકાચાર્યનિરુક્તિયુક્તા-
મુક્તિં સદાકર્ણ્ય ચ યસ્ય ચિત્તમ્।
સમસ્તચારિત્રનિકેતનં સ્યાત્
તસ્મૈ નમઃ સંયમધારિણોઽસ્મૈ ॥૧૨૫॥

આહાહા...! ‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ’ મુનિ આનંદમાં આવી ગયા છે. આનંદમાં આવીને... આહાહા...! પાંચમા આરાના સંત છે. પાંચમા આરાના શ્રોતાને કહે છે. કોઈ એમ કહે કે આવી વાતો ચોથે આરે હોય. આ તો પાંચમા આરાના સાધુ છે. હજી ૮૦૦ વર્ષ પહેલા થયા છે અને પાંચમા આરાના શ્રોતાને કહે છે, પ્રભુ! તું આત્મા છો ને. આત્માને આરો- ફારો લાગુ પડતો નથી. પ્રભુ! તને તારી ખબર નથી. તું અંદર હીરો, અનંત ગુણના મણિરત્નથી ભરેલો, એવા હીરાને કોઈ દિ’ કાળ નડતો નથી. આહાહા...! એ પ્રભુ પોતે કોઈ દિ’ શુભરાગ રૂપે થયો નથી. આહાહા...! દયા, દાનના વિકલ્પરૂપે એ પ્રભુ થયો નથી. એવો આત્મા અંદર છે, ભગવાન છે, પરમેશ્વર છે, પ્રભુ છે, વીતરાગ છે, પરમેશ્વર છે. આહાહા...! એવા આત્માને... આહાહા...!

નિર્યાપક કહ્યું ને? ‘નિર્યાપક આચાર્યોની નિરુક્તિ...’ જે આચાર્યોએ પ્રતિક્રમણ... એની ‘(-વ્યાખ્યા) સહિત (પ્રતિક્રમણાદિ...)’ પ્રતિક્રમણાદિ. પ્રતિક્રમણની, સામાયિકની, વ્યવહારની બધી .. છે ને? વ્યવહાર હોય છે. ‘કથન સદા સાંભળીને...’ એવા આચાર્યોનું કથન સાંભળીને કરવું શું? ‘જેનું ચિત્ત સમસ્ત ચારિત્રનું નિકેતન (-ધામ) બને છે...’ આહાહા...! ભગવાનઆત્મા ચારિત્રધામ છે. ‘સ્વયંજ્યોતિ સુખધામ.’ ‘શ્રીમદ્’માં આવે છે ને? સ્વયં જ્યોતિ ચૈતન્યજ્યોત.. ચૈતન્યજ્યોત.. સુખધામ, એ આનંદનું ફળ છે. અંતર આનંદ પાકે છે. આનંદના અંકુરા ફૂટે છે એવો એ ભગવાન છે. એમાં દુઃખ અને પુણ્ય અને પાપ ફૂટે એવો એ ભગવાનઆત્મા નથી. આહાહા...! ક્યારે બેસે? અહીં અડદની દાળ સરખી સદડી ન થઈ હોય તો ઢીંચણીયું ઉછળે. એવા કોણે કરી છે આજે? હવે એને આવું બેસાડવું... આહાહા...! બાપુ! આ બેસે છૂટકો છે.

ભાઈ! અનંતકાળથી દુઃખી છે. અનંતકાળથી પરિભ્રમણ કરે છે, ભાઈ! અનંતભવમાં ક્યાંય એને શાંતિ મળી નથી. મિથ્યાત્વના ભાવમાં રખડતા મહાદુઃખોથી ટેવાઈ ગયો છે. ઘાણીમાં તલ પીલાઈ એમ પીલાઈ રહ્યો છે. પણ એને ભાન નથી કે હું દુઃખી છું કે સુખી છું. કંઈક પાંચ-પચ્ચીસ લાખ રૂપિયા મળે, છોકરા સરખા થયા તો અમે સુખી છીએ. એમ

અજ્ઞાની-મૂઠ માને. આહાહા...! અમે દુઃખી છીએ, બાપુ! આત્માના આનંદ સિવાય દુઃખી છીએ એમ માન તો અંદર આનંદમાં જવાશે. સુખ તો આત્મામાં છે. સુખ કાંઈ બહારમાં નથી. આહાહા...!

‘જેનું ચિત્ત સમસ્ત ચારિત્રનું નિકેતન...’ આહાહા...! વ્યવહાર, પરિક્ષમણું, વ્યવહાર સામાયિક આદિ સાંભળી, એવો વિકલ્પ આવ્યો પણ છતાં એનાથી ખસી જઈને અને ‘સમસ્ત ચારિત્રનું નિકેતન...’ ચિત્ત. નિર્મળ વીતરાગભાવ, એમાં જેનું ચિત્ત ચોંટ્યું છે. આહાહા...! વીતરાગમૂર્તિ ચૈતન્યપ્રભુ, જેમાં અતીન્દ્રિય આનંદ ઠસોઠસ ભર્યો છે, જેમાં અતીન્દ્રિય શાંતિ ભરપૂર ભરી છે. એવો આ ભગવાનઆત્મા... આહાહા...! એમાં ‘ચારિત્રનું નિકેતન...’ સ્વરૂપમાં રમણતા, એનું એ ધામ છે. સ્વરૂપમાં રમણતા એ એનું ધામ છે, એ એનું સ્થાન છે, એ એનું ક્ષેત્ર છે. આહાહા...!

‘સમસ્ત ચારિત્રનું નિકેતન (-ધામ) બને છે,...’ આ સાંભળીને અંદર જાય છે એ સમસ્ત ચારિત્રની શાંતિને પામે છે. ‘તે આ સંયમધારીને...’ જે આવા સંયમધારી છે... આહાહા...! આ પંચમઆરાના મુનિઓ પંચમઆરાના શિષ્યોને આમ સમજાવે છે. એમ નહિ કે આ પંચમઆરો છે માટે આ વાત ન હોય. બાપુ! અવસર-ટાણા મળ્યા છે. એ ટાણા જો ગયા તો ફરીને માણસપણું ક્યારે મળશે? આહાહા...! એ જાણીને મનુષ્યને સંભળાવે છે.

‘આ સંયમધારીને...’ આવા અંતરમાં રમણતા કરે. આહાહા...! શુદ્ધ ચૈતન્યના ઘરમાં, આનંદમાં રમણતા કરે એવો જે સંયમ. આહાહા...! એવા ‘સંયમધારીને નમસ્કાર હો.’ આનંદમાં આવી ગયા છે. પોતે આવા સંયમધારીને નમસ્કાર કરીએ છીએ. આહાહા...! પોતે સંયમધારી છે. સંયમ પણ ઈ. અંતર આનંદસ્વરૂપમાં રમણતા કરે એ સંયમ. ઇન્દ્રિયોનું દમન કરીને બહારના વિષયોને ભોગવે નહિ માટે ઇન્દ્રિયદમન અને સંયમ થયું એમ નથી. આહાહા...! અંતરમાં સંયમધારીને સંયમનું ધામ બને છે. ‘તે આ સંયમધારીને નમસ્કાર હો.’ ‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ’ ટીકા કરનાર, તેને નમસ્કાર કરે છે. એટલા પ્રમોદમાં આવી ગયા છે. વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)